

*к.е.н., доцент, Садловська І.П.
Магістрант, Горя П.П.
Національний авіаційний університет, м. Київ*

ДЕРЖАВНИЙ КОНТРОЛЬ ЩОДО УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ В ЦИВІЛЬНІЙ АВІАЦІЇ

Розглянуто основні проблеми сертифікації в цивільній авіації. Визначено яким чином виконується державна цільова програма стандартизації надання послуг в цивільній авіації.

The main problems of standardization in civil aircraft are considered. It is defined how there is a performance of a government program of standardization in civil aviation.

Постановка проблеми. Якість займає ключову позицію в економічній та соціальній стратегії розвинутих країн, а рівень якості є надійним індикатором загального стану економіки. У ринкових умовах, коли посилюється конкурентна боротьба, особливої гостроти набувають питання сертифікації та управління якістю як організації в цілому, так і продукції зокрема.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вагомий внесок у розробку теорії та практики систем управління якістю внесли як вітчизняні так і закордонні вчені: Л.М. Бадалов, І.Г. Венецький, А.М. Довжин, В.В. Окрепілов, Г.Р. Кремнєв, У.А. Шухарт, М.Г. Круглов, З.Демінг, А.Фейгенбаум, Мелкумян В.Г., Мозолюк В.О. та Шаповал М.І.

Постановка задачі. Метою даної статті є дослідження проблеми державного контролю та регулювання систем управління якістю цивільної авіації України.

Викладення основного матеріалу. Підвищення якості організації, продукції та послуг, безумовно, позитивно впливає на результати діяльності будь-якого підприємства. Сучасні умови господарювання вимагають від кожного з них запровадження і дотримання належного (дійового) комплексного механізму управління якістю. Визначальними елементами цього специфічного менеджменту, що найістотніше впливає на процес виробництва і постачання на ринок конкурентоспроможної продукції є: стандартизація і сертифікація

виробів; стандартизація і сертифікація внутрішніх систем якості; державний нагляд за додержанням стандартів, норм і правил та відповідальності за їх порушення; внутрішньовиробничий технічний контроль якості тощо.

Основою державного регулювання діяльності цивільної авіації України є законодавча та нормативно-правова база, яка складається з Конституції України, Повітряного кодексу України, Концепції розвитку цивільної авіації України, Державної комплексної програми розвитку авіаційного транспорту України та інших законодавчих актів, національних нормативно-правових актів, державних та галузевих стандартів, керівних документів зі стандартизації, нормативно-правових актів колишнього МЦА СРСР, які не втратили свою актуальність і не суперечать Конституції та чинному законодавству України, чинних для України актів міжнародного повітряного права, документів міжнародних організацій, членом яких є Україна. На сьогодні регулювання діяльності цивільної авіації України здійснюється на основі близько 140 національних нормативно-правових актів та нормативно-правових актів колишнього Союзу РСР, які відповідають міжнародним вимогам та законодавству України [1].

Сертифікація - це реалізація технічної політики в галузі і стандартизації за наявності кваліфікованих кадрів, випробуваного обладнання і засобів вимірювання [2].

Законодавчою базою сертифікації в Україні є нормативні документи: Закон України "Про захист прав споживачів", Декрет Кабінету Міністрів України "Про стандартизацію і сертифікацію", відповідно до яких були розроблені перші нормативні документи системи сертифікації.

Сертифікація здійснюється незалежною від розробника (постачальника та споживача) стороною, яка має авторитет і довіру у суспільстві і технічно компетентна. Органами, що здійснюють сертифікацію, можуть бути: органи сертифікації, що об'єднуються в асоціації і функціонують відповідно до встановлених правил; юридичні особи, що взяли на себе функції органів сертифікації і акредитовані для цієї роботи.

В Україні реєстрацію органів сертифікації проводить Держкомстандарт. З 1993 р. в Україні діє державна система сертифікації продукції - УкрСЕПРО, яка регламентує свою діяльність 25 нормативним документами. Крім того, 12 нормативних документів комерційної системи сертифікації СовАск та нормативні документи системи сертифікації CERTEX регулюють добровільну

сертифікацію продукції [3]. Система УкрСЕПРО створена відповідно до міжнародних нормативних документів ISO/IEC і передбачає такі взаємозв'язані види діяльності:

- сертифікація продукції (процесів, послуг);
- сертифікацію систем якості;
- атестацію виробництва;
- акредитацію випробуваних лабораторій;
- акредитації» органів із сертифікації продукції;
- акредитацію органів із сертифікації систем якості;
- атестацію експертів аудиторів за переліченими видами діяльності.

Під стандартизацією розуміють визначення і застосування єдиних правил з метою упорядкування діяльності у певній галузі. Результати стандартизації відображають у спеціальній нормативно технічній документації. Основні її види — стандарти і технічні умови-документи, що містять обов'язкові для виробників норми якості виробу і засоби їх досягнення (набір показників якості рівень кожного з них, методи і засоби вимірювання, засоби ви пробувань, маркування, упаковки, транспортування і зберігання продукції). Існують певні категорії стандартів, які різняться об'єктом розповсюдження вимог:

1. Міжнародні стандарти 180 серії 9000.
2. Державні стандарти України.
3. Галузеві стандарти.
4. Стандарти науково-технічних та інженерних товариств.
5. Технічні умови.
6. Стандарти підприємств [4].

В 1992 році було створено державний орган регулювання авіаційної діяльності – Укрaviaція. В галузі управління авіацією Укрaviaція здійснює контроль за ефективним використанням повітряного простору України, регламентує організацію обслуговування повітряного руху, а також забезпечує раціональний та ефективний розподіл повітряного простору України в інтересах національної економіки та оборони; здійснює державний нагляд за забезпеченням безпеки польотів, льотної придатності цивільних повітряних суден, внесених до Державного реєстру цивільних повітряних суден України, придатності до експлуатації аеродромів, аеронавігаційних технічних засобів та інших об'єктів цивільної авіації та їх захисту від актів незаконного втручання, а

також державне регулювання, нормативне супроводження, контроль та перевірку діяльності системи авіаційної безпеки та ін [5].

З розвитком міжнародних відносин постала необхідність впровадження системи управління безпеки польотів, яка б відповідала світовим стандартам. А також з'явилась потреба в створенні Державної цільової програми безпеки польотів. Відповідно до вимог ІСАО (Міжнародної організації цивільної авіації), Державна цільова програма безпеки польотів повинна являти собою загальний комплекс правил та видів діяльності, направлених на підвищення рівня безпеки польотів.

Міжнародні стандарти, які розробляються Міжнародною організацією зі стандартизації (ISO) — це настанови з управління якістю та загальні вимоги щодо забезпечення якості, вибору і побудови елементів систем якості [6].

До стандартів серії ІСО-9000, крім безпосередньо стандартів ІСО-9000 "Загальне керування якістю і стандарти по забезпеченню якості", входять стандарти, які застосовуються при налагодженні систем якості та управління якістю і належать до стандартів даної серії. Це ІСО-9001, ІСО -9002, ІСО -9003, на основі яких розробляються відповідні національні стандарти. Саме в цих стандартах відображено моделі забезпечення якості та формування систем управління якістю:

ІСО-9001 "Система якості. Модель забезпечення якості при проектуванні, розробці виробництва, монтажі та обслуговуванні";

150-9002 "Система якості. Модель забезпечення якості при монтажі та обслуговуванні";

180-9003 "Система якості. Модель забезпечення якості при заключному контролі і випробуваннях" [7].

Стандарти ІСО -9004 "Загальне керівництво якістю та елементи системи якості" — це набір керівних вказівок, за допомогою яких можна розробити та сформуванати систему якості на підприємстві.

Існують допоміжні стандарти, які також належать до згаданих вище стандартів, зокрема:

ІСО -10011 "Керівні вказівки для перевірки системи якості";

ІСО -10012 "Вимоги, які гарантують якість вимірюваного обладнання";

ІСО -10013 "Керівні вказівки з розробки управління якістю"; ІСО -10014 "Керівництво затратами на якість"; ІСО -10016 "Керівництво за статистичними методами по ІСО -9001".

Для роз'яснення термінології, що застосовується в міжнародних стандартах серії ISO - 9000, Міжнародною організацією зі стандартизації розроблено відповідний стандарт ISO -8402. "Управління якістю та забезпечення якості. Словник". Аналіз стандартів цієї серії засвідчує, що такі стандарти, ISO -9001, ISO-9002, ISO-9003, є стандартами, за якими безпосередньо здійснюється забезпечення якості, тому їх можна не вважати основними вимогами при сертифікації систем якості підприємства чи фірми. Допоміжні стандарти дають можливість проводити аналіз та контроль за системами якості на основі взаємопов'язаних методичних підходів, що базуються на однозначному трактуванні серії ISO -9000 [8].

Для впровадження ефективної системи управління безпекою польотів держава законодавчо забезпечує функціонування системи обов'язкових повідомлень про авіаційні події, інциденти, особливі ситуації та системи добровільних повідомлень авіаційного персоналу про небезпечні фактори для безпеки польотів та забезпечує конфіденційність джерел цієї інформації.

Основним елементом ефективного управління безпекою польотів є система державного нагляду за дотриманням суб'єктами авіаційної діяльності авіаційних правил та процедур. Для підвищення ефективності наглядової діяльності передбачається створення відповідного структурного підрозділу з безпеки польотів у складі Державіаадміністрації.

В умовах функціонування системи управління безпекою польотів Державіаадміністрація здійснює контроль за ефективністю функціонування системи управління безпекою польотів шляхом моніторингу показників рівня безпеки польотів суб'єктів авіаційної діяльності.

Таким чином, розв'язання проблеми забезпечення якості польотів цивільної авіації можливо програмними методами, поєднавши:

- комплекс заходів нормативно-правового регулювання її діяльності;
- впровадження системи управління безпекою польотів згідно із стандартами і рекомендованою практикою ІКАО та вимогами Європейського Союзу;
- корегування державної політики в галузі авіаційного транспорту;
- затвердження структурних перебудов в державній системі регулювання та підрозділах суб'єктів авіаційної діяльності; впровадження системи обов'язкових повідомлень та добровільних повідомлень авіаційним

персоналом про загрозливі фактори для безпеки польотів та законодавчого врегулювання захисту такої інформації;

- створення системи незалежного розслідування авіаційних подій;
- створення науково-методичного центру з безпеки польотів;
- використання бюджетних та небюджетних джерел інвестування в системі профілактичної діяльності з попередження авіаційних подій та інцидентів.

Впровадження системи управління якістю польотів, як засвідчує досвід найбільш безпечних авіаційних компаній світу, дозволить значно підвищити рівень якості та безпеки польотів шляхом впровадження проактивного підходу до управління якістю польотів, як найбільш ефективної форми регулювання діяльності цивільної авіації шляхом постійного виявлення та усунення ризиків при експлуатації повітряних суден, аеродромів, сертифікації персоналу, обслуговування повітряного руху, забезпечення льотної придатності.

Головним завданням Державної цільової програми забезпечення якості та безпеки польотів є підвищення рівня безпеки польотів за рахунок впровадження системи управління якістю польотів всіма суб'єктами авіаційної діяльності.

Впровадження системи управління якістю польотів повинно забезпечити стає скорочення кількості авіаційних подій та людських жертв з одночасною модернізацією авіаційної галузі за всіма напрямками її діяльності.

Висновки. Проаналізувавши дану ситуацію можна зрозуміти, що в наш час українська авіація стає повноправним членом міжнародної авіаційної спільноти. Поступово державна програма забезпечення якості та безпеки польотів, щодо методології здійснення Державіадміністрацією контролю за управлінням безпекою та якістю в цивільній авіації, стане інтегрованою зі стандартами ІКАО та Євросоюзу. Встановлюються нові вимоги щодо якості виконання та забезпечення комплексу авіаційних робіт і перевезень, що повністю відповідають міжнародним стандартам. Україна стала членом Європейської організації з безпеки аеронавігації (Євроконтроль).

Список літератури

1. Семенов О.О., Мелкумян В.Г. Засоби авіаційної безпеки [Текст]: Навч. посіб. для студ. техн. закл. освіти / Київський міжнародний ун-т

цивільної авіації. — К. : КМУЦА, 2000. — 176с.

2. Системне управління якістю [Текст]: Навч. посіб. / В.О. Мозолук; Нац. у-т кораблебудування ім. Адмірала Макарова. — Миколаїв, 2005. — 103 с.
3. Шаповал М.І. Менеджмент якості. [Текст]— К.:Т-во „Знання”, 2003.— 475 с.
4. Липаев В.В. Проблемы сертификации информационных технологий // НТИ.- 1997.-Сер.1. - №5- с. 24-36.
5. Система сертификации CERTEX: новая форма добровольной сертификации продукции// Посредник.-1996.- №29(486).- с. 44-50.
6. Гличев А.В. Основы управления качеством. — М.: Изд-во АМИ, 2006. — 478с..
7. Шаповал М. І. Основи стандартизації, управління якістю і сертифікації: Підручник. — Київ 2008.-150с.
8. Матюшин В.А. Информатизация процессного подхода в менеджменте качества// Созвездие качества.- 2001. Ч. 2. — С.32-40.